

XIV. — "Οτι πρὸς τὴν θείαν γνῶσιν ἀνάγκη τῆ ὁδοῦ τῆς ἀφαιρέσεως χρῆσθαι.

Δεδειγμένου τοίνυν εἶναι τι πρῶτως ὄν, ὃ δὴ φαμέν εἶναι Θεόν, τὰ ἐπόμενα τούτῳ ζητητέον· χρηστέον δ' ἂν εἴη μάλιστα τῆ τῆς ἀφαιρέσεως ὁδοῦ ἐπισκεπτομένους τὴν θείαν οὐσίαν. Ἡ γὰρ θεία οὐσία, πᾶν εἶδος οὐπερ ὁ ἡμέτερος ἐφάπτεται νοῦς ὑπερβαίνει τῆ ἑαυτῆς ἀπειρία· καὶ οὕτω ταύτην ἀπὸ τοῦ εἰδέναι τί ἐστὶν καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα, ἀλλ' ἀμηγέπη ταύτης ἔχομεν γνῶσιν, τί οὐκ ἐστὶν εἰδότες, καὶ οὕτω τῆ αὐτῆς γνώσει μᾶλλον ἐγγίζομεν ὅσῳ πλείονα ἀπὸ ταύτης δυνάμεθα ἀφαιρεῖν· τοσοῦτ' 10 γάρ τι γινώσκομεν τελώτερον, ὅσῳ τὰς πρὸς τὰ ἄλλα διαφορὰς αὐτοῦ μᾶλλον οἶδαμεν, ἐκάστου ἴδιον ἔχοντος εἶναι παντὸς ἄλλου διακεκριμένον· ὅθεν ὦν τοὺς ὅρους γινώσκομεν, πρότερον ἔν τινι τάττομεν αὐτὰ γένει, δι' οὗ κοινότερον γινώσκομεν τί ἐστὶν· καὶ μετὰ ταῦτα τὰς διαφορὰς, αἷς διακρίνομεν, προστίθεμεν· καὶ οὕτω τελειοῦται ἡ περὶ αὐτοῦ πεπληρωμένη 15 γνῶσις. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τῆ ἐπισκέψει τῆς θείας οὐσίας οὐ δυνατόν τι καθάπερ γένος λαβεῖν, οὐδὲ καταφατικαῖς διαφοραῖς διακρίναι, ἀποφατικαῖς διαφοραῖς χρῆσόμεθα, ὧν τάξις ἐστίν, ἢ καὶ ἐν ταῖς καταφατικαῖς, μιᾶς ἐτέρας ἐπομένης, καὶ μᾶλλον προσεγγιζούσης· ὡσπερ ὅταν εἴπωμεν f. 15 τὸν Θεὸν μὴ εἶναι συμβεβηκός, | τῶν συμβεβηκότων χωρίζομεν μόνον· καὶ 20 ὅταν μὴ εἶναι σῶμα, καὶ ἀπὸ τινων διακρίνομεν οὐσιῶν· καὶ οὕτως εὐτάκτως πάντων αὐτὸν ταῖς ἀποφάσει χωρίζομεν τῶν παρ' αὐτόν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ προσήκουσα καὶ δυνατὴ ἐπίσκεψις περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὅταν ἀπὸ πάντων διακεκριμένως γινώσκηται· οὐκ ἔσται μέντοι τελεία ἢ τοιαύτη γνῶσις, ἐπειδὴ τί ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ οὐ γινώσκεται. Προῖέναι 25 τοίνυν βουλόμενοι ἐπὶ τὴν θείαν γνῶσιν τῆ τῆς ἀφαιρέσεως ὁδοῦ, λάβωμεν ἀρχὴν, ἐκ τῶν εἰρημένων φανεράν γενομένην, ὅτι ὁ Θεὸς ἔστι πάντη ἀκίνητος· ὃ καὶ τὰ ῥητὰ τῆς Γραφῆς βεβαιοῖ· ἐν γὰρ τῷ Μαλαχίᾳ· „Ἐγὼ Κύριος καὶ οὐ μεταβάλλομαι“· καὶ ἐν τῇ πρώτῃ Ἰακώβου· „Παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγή“· καὶ ἐν κη' τῶν Ἀριθμῶν· „Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ὡς ἀν- 30 θρωπος, ὥστε μεταβληθῆναι“.

XV. — "Οτι ὁ Θεὸς ἀίδιος ἐστίν.

Ἐκ τούτου δὲ φανερόν περαιτέρω τὸν Θεὸν εἶναι ἀίδιον· τὸ γὰρ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι ἢ παυσόμενον διὰ τινὰ κίνησιν ἢ μεταβολὴν τοῦτο 35 πάσχει· τὸν δὲ Θεὸν δέδεικται πάντη ἀμετάβλητον εἶναι. Ἔστιν ἄρα ἀίδιος, πάσης ἀρχῆς καὶ τέλους ἐπέκεινα.

Ἔτι, ἐκεῖνα τῷ χρόνῳ μετρεῖται, ἃ καὶ κινεῖται· ἀριθμὸς γὰρ κινήσεως ὁ χρόνος· ἀλλ' ὁ Θεὸς οὐ κινεῖται· οὐδ' ἄρα χρόνῳ μετρεῖται, οὔτε τὸ πρότερον ἐν αὐτῷ καὶ ὕστερον, οὔτε τὸ εἶναι μετὰ τὸ μὴ εἶναι, οὔτε τὸ 40 μὴ εἶναι μετὰ τὸ εἶναι, οὐδέ τις ἐν τῷ εἶναι διαδοχή. Ἔστιν ἄρα ἀρχῆς

καὶ τέλους ἐπέκεινα τὸ εἶναι αὐτοῦ, πᾶν τὸ εἶναι ἔχον ὁμοῦ, ἐν ᾧ ὁ τῆς αἰδιότητος ἀφορίζεται λόγος.

Ἔτι, εἴ ποτε μὴ ἦν, καὶ μετὰ ταῦτα γέγονεν, ὑπ' ἄλλου παρήχθη· οὐ γὰρ ὑφ' ἑαυτοῦ, εἴπερ τὸ μὴ ὄν οὐ ποιεῖ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς πρώτη ἐδείχθη πάντων αἰτία· ἀπ' οὐδενὸς ἄρα· ὥστε οὐδ' ἤρξατο· οὐκοῦν οὐδὲ παύσεται· τὸ γὰρ αἰεὶ ὄν ἔχει δύναμιν τοῦ αἰεὶ ἐσεσθαι· εἰ δ' ἄμφω ταῦτα, αἰδῖος.

Ἔτι, ἔστι τι πρῶτον ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, εἰ ἀδύνατον ἐπ' ἀπειρον προχωρεῖν· τοῦτο δὲ καθ'αυτὸ ἐστὶν ἀναγκαῖον· τὸ δὲ καθ'αυτὸ ἀναγκαῖον, αἰδῖον. Ὁ Θεὸς ἄρα αἰδῖος, ὅς ἐστι τὸ καθ'αυτὸ ἀναγκαῖον.

Ἔτι, ὡς ἐκ τῆς αἰδιότητος τοῦ χρόνου ἡ αἰδιότης τῆς κινήσεως δείκνυται, οὕτω ἐκ ταύτης ἡ αἰδιότης τῆς κινούσης αἰτίας· ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶν ἡ πρώτη κινούσα αἰτία· αἰδῖος ἄρα.

Ταύτη τῇ ἀληθείᾳ, | καὶ ἡ θεία Γραφή μαρτυρεῖ· ἐν γὰρ τοῖς ψαλμοῖς f. 15^v λέγεται· „Σὺ δὲ εἰς τὸν αἰῶνα μένεις“. Καὶ αὐθις· „Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν“.

XVI. — Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ οὐκ ἔστι παθητικὴ δύναμις.

Ὅτι δὲ ἀνάγκη αὐτὸν μὴ ἐν δυνάμει εἶναι, δῆλον· πᾶν γὰρ τοιοῦτον μὴ εἶναι δύναται, ἐπεὶ ὃ δύναται εἶναι, δύναται καὶ μὴ εἶναι· ὃ δὲ καθ'αυτὸν οὐ δύναται μὴ εἶναι, αἰδῖος ὢν· οὐκ ἄρα ἐστὶν αὐτῷ δύναμις τοιαύτη.

Ἔτι, εἰ καὶ ἡ δύναμις προτέρα τῆς ἐνεργείας τῷ χρόνῳ, ἀλλὰ ἀπλῶς ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως προτέρα· ὥστε δεῖ εἶναί τι πρότερον τοῦ ἐν δυνάμει τοιαύτη ὄντος. Ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶ πρῶτον ὄν καὶ πρώτη αἰτία.

Ἔτι, ὁ Θεὸς καθ' ἑαυτὸ ἀναγκαῖον ἐστίν· τὸ δὲ τοιοῦτον οὐχ οἷόν τε δυνατὸν εἶναι· τὸ γὰρ δυνατὸν εἶναι ἄλλην αἰτίαν ἔχει προτέραν.

Ἔτι, ὁ Θεὸς ἐστὶ πρῶτον ποιῶν· τοῦτο δὲ ἐνέργεια καθαρὰ ἐστίν· οὐκ ἄρα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἔτι, τὸ ἐν δυνάμει ὄν πέφυκε πάσχειν· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀμετάβλητος πάντη καὶ ἀπαθής.

XVII. — Ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν ὕλη.

Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐδὲ ὕλη ἐστὶν ὁ Θεός· ἡ γὰρ ὕλη τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἐν δυνάμει ἐστίν.

Ἔτι, ἡ ὕλη ποιητικὴ αἰτία οὐ δύναται εἶναι· τὸ γὰρ ποιῶν καὶ ἡ ὕλη οὐ πίπτουσιν εἰς ταῦτόν κατὰ τὸν Φιλόσοφον.

Ἔτι, τοῖς εἰς τὴν ὕλην πάντα ἀνάγουσιν ἔπεται τύχη τινὶ τὰ φυσικὰ ὑφεστάναι· εἰ δὲ ὁ Θεὸς ὑλικόν ἐστὶν αἷτιον, πρῶτον αἷτιον ὄν, αὐτομάτως ὑφέστηκε πάντα.

Ἔτι, ἡ ὕλη μεταβαλλομένη ἐνεργείᾳ τινὸς αἰτία γίνεται· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀκίνητός ἐστιν.

Ταύτην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ καθολικὴ πίστις βεβαιοῖ, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν πάντα ἰσχυριζομένη
6 τὸν Θεόν.

XVIII. — Ὅτι οὐδὲ σύνθεσις ἐν Θεῷ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ σύνθεσις οὐδεμία· ἐν παντὶ γὰρ συνθέτῳ ἀνάγκη εἶναι δύναμιν καὶ ἐνέργειαν.

Ἔτι, πᾶν σύνθετον ὑστερον ἐστὶ τῶν συντιθέντων· ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶ τὸ
10 πρῶτως ὄν.

Ἔτι, πᾶν σύνθετον ἐστὶ δυνάμει διαλυτόν, καὶ δυνάμει πρὸς τὸ μὴ εἶναι· ὁ δὲ Θεὸς καθ' ἑαυτὸν ἔχει τὴν ἀνάγκην τοῦ εἶναι.

Ἔτι, πᾶν σύνθετον ἔχει αἰτίαν ποιητικὴν τὴν συντεθεῖσαν· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐστὶ πρῶτον αἴτιον.

16 Ἔτι, τὸ τιμιώτερον, καὶ ἀπλούστερον εἶναι δεῖ.

f. 18 Ἔτι, ἐν παντὶ συνθέτῳ πληθὸς ἐστίν, οὗ ἢ μονὰς προτέρα. | Ὁ δὲ Θεὸς τὸ πρὸ πάντων ἐστίν.

Ἔτι, τὸ τῶν συνθέτων ἀγαθὸν ἐν τῷ ὅλῳ ἐστίν, οὐκ ἐν τινὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ, ἡγουν οὐχ ἀπλῶς· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐστὶν τὸ πρῶτον καὶ ἔσχατον ἀγαθόν,
20 καὶ τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν αὐτός ἐστιν.

XIX. — Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ οὐδὲν βίαιον οὐδὲ παρὰ φύσιν.

Ἐντεῦθεν, οὐδὲ παρὰ φύσιν καὶ βίαιόν τι εἶναι δύναται ἐν αὐτῷ· πᾶν γὰρ ἐν ᾧ ἔστι τι βίαιον ἢ παρὰ φύσιν ἔχει τι πάντως προσκείμενον· τὸ
25 γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος οὐκ ἔστι βίαιον οὐδὲ παρὰ φύσιν· οὐδὲν δὲ ἀπλοῦν ἐν ἑαυτῷ ἔχει τι προσκείμενον· ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶν ἀπλοῦς.

Ἔτι, ἡ τοῦ βιαίου ἀνάγκη ἀπ' ἄλλου ἐστίν, καὶ διὰ κινήσεως γίνεται· ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶ καθαυτὸ ἀναγκαῖον καὶ ἀκίνητον.

XX. — Ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι σῶμα.

30

Ἐντεῦθεν, οὐδὲ σῶμα δύναται εἶναι· πᾶν γὰρ σῶμα, συνεχές ὄν, σύνθετον καὶ μέρη ἔχον ἐστίν· ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἔστι σύνθετος.

Ἔτι, πᾶν σῶμα πηλίκον ἐστὶ· καὶ πᾶν πηλίκον ἐν δυνάμει ἐστὶ πως· δυνάμει γὰρ ἐπ' ἄπειρα διαιρετόν τὸ συνεχές· καὶ ἡ γραμμὴ, ἐπ' ἄπειρον
36 αὐξητὴ· ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἔστιν ἐν δυνάμει, ἀλλ' ἐνέργεια καθαρά.

Ἔτι, μαθηματικὸν οὐχ οἶόν τε εἶναι σῶμα· οὐ γὰρ ἐστὶ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον· αἱ γὰρ διαστάσεις, συμβεβηκότων· φυσικὸν δὲ οὐκ ἔστιν·

15 Ici, note de Scholarios: ζήτει σημεῖον μετὰ φύλλα β', les pages du ms. ayant été interverties

ἅπαν γὰρ φυσικὸν σῶμα κινεῖται· ὁ δὲ Θεὸς ἀκίνητος καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑφ' ἑστῶς.

Ἔτι, πᾶν σῶμα πεπερασμένον· ὃ καὶ διανοία καὶ φαντασία ὑπερβῆναι δυνάμεθα· ἀλλ' ὁ Θεὸς μείζων ἐστὶ τῆς ἡμετέρας διανοίας.

Ἔτι, τοῦ μὲν μὴ ζῶντος σώματος τὸ ζῶν τιμιώτερον, τοῦ δὲ ζῶντος, ἢ ζωὴ αὐτοῦ, ἐπεὶ ταύτῃ ὑπερέχει τῶν ἄλλων σωμάτων· τοῦ δὲ Θεοῦ οὐδὲν ἐστὶ τιμιώτερον· οὐκ ἄρα, καὶ τὰ ἐξῆς ὥστε οὔτε σῶμά ἐστιν οὔτε δυνάμις τις ἐν σῶματι.

Περὶ τῶν πρὸς τοῦτο ἀντιθέσεων.

Ὅτι πέντε ἀντιθέσεις εἰσὶ πρὸς τοῦτο, ἃς διὰ συντομίαν παρίεμεν, καὶ τοὺς ἐλέγχοντας αὐτὰς λόγους τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἀρκεῖ τὴν ἐκ τῆς ἱεραῆς Γραφῆς μαρτυρίαν παραγαγεῖν. Ἐν γὰρ εὐαγγελίῳ λέγεται· „Πνεῦμα Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν“. Καὶ ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Τίτον· „Τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων καὶ ἀοράτῳ καὶ μόνῳ Θεῷ“. Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· „Τὰ γὰρ ἀόρατα Θεοῦ, τοῖς ποιήμασι νοούμενα, καθοράται“. | Τὰ γὰρ οὐκ ὄψει ἀλλὰ νοῦ καθορώμενα, ἀόρατά εἰσιν. Ἐντεῦθεν ἐλέγχονται καὶ οἱ τὰς πρώτας φυσικὰς αἰτίας θεοποιήσαντες, οἷον πῦρ ἢ ὕδωρ ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἐν οἷς τινες ὑπετίθεντο κινούσας αἰτίας, φιλίαν τε καὶ νεῖκος· οὗτοι δὲ πάντες δυνάμιν ἐν σῶματι καὶ σύνθετον ὑπετίθεντο τὸν Θεόν· καὶ ἄλλοι φανερώς τὸ οὐράνιον σῶμα· μόνος δὲ Ἀναξαγόρας ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῇ ἀληθείᾳ προσήγγικε, νοῦν πάντα κινεῖν ὑποθέμενος· καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οἱ, φανερώς τούτοις ἀκολουθήσαντες, τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς δυνάμεις ἐθεοποίησαν. Ἐλέγχονται δὲ καὶ ἀνθρωπομορφῖται καὶ μανιχαῖοι, οἱ ἄπειρόν τινα οὐσίαν φωτὸς ἐπ' ἄπειρον διάστημα διεστηκυῖαν θεὸν ὑπελάμβανον, διὰ τὸ ἐν τῷ περὶ τοῦ θείου λογίζεσθαι εἰς φαντασίας κατάγεσθαι, δι' ὧν οὐκ ἔστι ληφθῆναι εἰ μὴ τὰς τοῦ σώματος ὁμοιότητας, καὶ διὰ τοῦτο ταύτας, ἐν ταῖς περὶ τῶν ἀσωμάτων μελέταις ἔαν χρή.

XXI. — Ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ.

30

Ἐντεῦθεν λαβεῖν δυνατὸν, ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἡ οὐσία ἢ ἡ φύσις αὐτοῦ· ἢ γὰρ οὐσία κατὰ τὸν τοῦ μέρους τρόπον χαρακτηρίζεται, ὡς ἡ ἀνθρωπότης ἐν ἀνθρώπῳ· καὶ διὰ τοῦτο, ἐνθα οὐκ ἔστι τὸ πρᾶγμα ἢ αὐτοῦ οὐσία, σύνθεσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ· ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ δέδεικται μηδεμίαν εἶναι σύνθεσιν.

Ἔτι, ἐν τῷ Θεῷ οὐδὲν ἐστὶ συμβεβηκός· ὥστε οὐδέ τι παρὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· τὰ δὲ συμβεβηκότα αἰτία γίνεται τοῦ ἐν τισιν ἄλλο εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτῶν παρ' αὐτὰ διὰ τὸ ταῦτα ἐν τῷ τοῦ ὑποκειμένου λόγῳ πίπτειν, ἐν δὲ τῷ τῆς οὐσίας μὴ πίπτειν.

12 Ioh. 4, 24

14 non Τίτον mais Τιμόθεον = I Tim. 1, 17

15 Rom. 1, 20

Ἔτι, ὃ οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ οὕτως ἔχει πρὸς αὐτήν, ὡς πρὸς τι τῶν αὐτοῦ, ὡς δύναμις δηλονότι πρὸς ἐνέργειαν· ὅθεν καὶ τῷ τοῦ εἶδους τρόπῳ ἡ οὐσία νοεῖται, οἷον ἡ ἀνθρωπότης· ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ οὐδεμία δύναμις τοιαύτη δέδεικται εἶναι.

5

XXII. — Ὅτι ἐν αὐτῷ ταῦτόν τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία.

Συναποδεικνυται δέ, ὅτι οὐδὲ παρὰ τὸ εἶναι ἔστιν ἡ οὐσία ἐν τῷ Θεῷ· ἕκαστον γὰρ ἔστι κατὰ τὸ ἑαυτοῦ εἶναι· ὃ ἄρα οὐκ ἔστιν ἑαυτοῦ εἶναι, οὐκ ἔστι καθ' ἑαυτὸ ἐξ ἀνάγκης εἶναι.

10 Ἔτι, εἰ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ, οὐδὲ μέρος αὐτῆς δύναται εἶναι διὰ τὸ ἀπλήν αὐτήν δεδειχθαι· ἔσται ἄρα τι παρὰ τὴν θείαν οὐσίαν, καὶ ἀρμόσει ἑαυτῇ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν· τοῦτο δὲ ἀδύνατον, τὸ τὴν ἐτέρωθεν τυγχάνουσαν τοῦ εἶναι οὐσίαν, οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὃς
f. 19 ἐδείχθη | πρώτη αἰτία αἰτίαν οὐκ ἔχουσα. Ἀνάγκη τοίνυν τὸ εἶναι καὶ τὴν
15 οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ταῦτόν εἶναι. Ταύτην δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὁ Θεὸς ἐδίδαξε τὸν Μωϋσέα· ἐρωτῶντι γάρ· „Ἐὰν εἴπωσι πρὸς με υἱοὶ Ἰσραὴλ, τί ὄνομα αὐτῷ, τί ἐρῶ αὐτοῖς“; ἀπεκρίνατο· „Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὢν· οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με, πρὸς ὑμᾶς“· δεικνὺς ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα εἶναι τὸ ὢν. Ἐκαστον δὲ ὄνομα τεταγμένον ἐστὶ πρὸς τὸ σημαίνειν τὴν
20 φύσιν ἢ τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος· ὅθεν καταλείπεται, ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἔστιν ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ. Ταύτην δὲ τὴν ἀλήθειαν, καὶ οἱ καθολικοὶ διδάσκαλοι πάντες ὡμολόγησαν.

XXIII. — Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ συμβεβηκός.

25 Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι τῷ Θεῷ οὐδὲν ἐπεισελθεῖν δύναται ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ οὐσίας· τὸ μὲν γὰρ εἶναι οὐδενὸς δύναται μετέχειν, ἀπλούστατον καὶ ἰδικώτατον ὄν· ἡ δὲ θεία οὐσία ἔστιν αὐτὸ τὸ εἶναι· οὐδενὸς ἄρα μετέχει, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας· ὥστε οὐδὲν ἔστιν ἐν αὐτῷ συμβεβηκός.

Ἔτι, πᾶν ὃ ἔνεστι τινὶ κατὰ συμβεβηκός ἔχει αἰτίαν τοῦ ἐνεῖναι παρὰ
30 τὴν οὐσίαν ἐκείνου ᾧ ἔνεστιν, δρῶσαν εἰς τὴν δεχομένην τὸ συμβεβηκός οὐσίαν· τοῦτο δὲ οὐκ ἂν εἴη ἄνευ ποιήσεως καὶ κινήσεως καὶ συνθέσεως, ἀ τῷ Θεῷ οὐ προσήκει.

Ἔτι, ᾧ ἂν ἔνεστί τι κατὰ συμβεβηκός, ἔστι τρόπον τινὰ τῇ φύσει μεταβλητόν· τὸ συμβεβηκός γάρ, καθ' αὐτὸ πέφυκε καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι·
35 ταύτη δὲ τῇ ἀποφάσει καὶ οἱ καθολικοὶ συνίστανται διδάσκαλοι. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ τῶν Σαρακηνῶν ἐλέγχεται πλάνη· οἱ τιθέασιν λογισμοὺς τινὰς τῇ θείᾳ προστιθεμένους οὐσίᾳ.

XXIV. — Ὅτι οὐκ ἀφορίζεται οὐσιώδεσι διαφοραῖς.

Δυνατὸν δὲ ἐκ τῶν προειρημένων δειχθῆναι καὶ ὅτι τῷ θεῷ εἶναι οὐ δυνατὸν τι προσθεῖναι, ὃ ἀφοριεῖ αὐτὸ ἀφορισμῷ οὐσιώδει, ὡσπερ τὸ γένος ἀφορίζεται ταῖς διαφοραῖς· ἀδύνατον γὰρ εἶναι τι ἐνεργεία, μὴ πάντων ὄντων οἷς τὸ οὐσιώδες εἶναι ἀφορίζεται· οὐ δύναται γὰρ τὸ ζῶον εἶναι ἐνεργεία, ἐὰν μὴ ἦ τὸ ζῶον ἢ λογικὸν ἢ ἀλόγον· ὅθεν καὶ οἱ Πλατωνικοὶ οὐκ ἐτίθεσαν ιδέας τῶν γενῶν, ἀ ἀφορίζονται πρὸς τὸ εἶναι τοῦ γένους διαφοραῖς οὐσιώδεσιν, ἀλλὰ τῶν εἰδῶν μόνων· ἀ πρὸς τὸν ὀρισμὸν αὐτῶν, διαφορῶν οὐσιωδῶν ἤκιστα δεόνται· εἰ τοίνυν τὸ θεῖον εἶναι ἄλλῃ τινὶ προστιθεμένῳ | ἀφορίζεται ἀφορισμῷ οὐσιώδει, αὐτὸ τὸ εἶναι οὐκ ἔσται ἐνεργεία, f. 19^v εἰ μὴ τὸ προστιθέμενον ὑπάρχει· ἐπεὶ δὲ αὐτὸ ἐστὶν ἡ θεία οὐσία, οὐκ ἔσται ἐνεργεία μὴ τίνος ἄλλου ἐπεισιόντος, καὶ οὐκ ἔσται οὕτω καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον· οὐ τὸ ἐναντίον προαποδέδεικται.

XXV. — Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τινὶ γένει.

16

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται ἀναγκαίως, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν ἐν τινὶ γένει· πᾶν γὰρ ἐν γένει ὃν ἔχει τι ἐν ἑαυτῷ, δι' οὗ ἢ τοῦ γένους φύσις ἀφορίζεται πρὸς τὸν ὀρισμὸν τοῦ εἶδους· οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἐν γένει, ὃ οὐκ ἔστιν ἐν τινὶ αὐτοῦ εἴδει· τοῦτο δὲ ἀδύνατον ἐδείχθη ἐπὶ Θεοῦ.

Ἐτι, ἐν γένει συμβεβηκὸς μὲν, ἀδύνατον· τὸ γὰρ συμβεβηκὸς οὐ δύναται εἶναι πρῶτον ὃν καὶ πρώτη αἰτία· ἐν γένει δὲ οὐσίας οὐχ οἷόν τε· ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ· ἢ δὲ οὐσία τὸ γένος οὐκ ἔστι τὸ εἶναι αὐτό· ἦν γὰρ ἂν πᾶσα οὐσία τοιαύτη ὁμοία τῷ γένει, καὶ οὐδεμία ἦν ἀπ' ἄλλης αἰτίας· ὅπερ ψεῦδος καὶ ἀδύνατον· ὅθεν φανερόν, ὅτι οὐδὲ ὀρισθῆναι δύναται, ἐπεὶ πᾶς ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ διαφορῶν· οὐδὲ ἀπόδειξις αὐτοῦ ἐστιν εἰ μὴ ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ αἰτιατῶν· ἀρχὴ γὰρ ἀποδείξεως ὀρισμός.

XXVI. — Ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι τὸ εἰδικὸν εἶναι πάντων.

Ἐκ τούτων ἐλέγχεται καὶ ἡ αἴρεσις τῶν λεγόντων τὸν Θεὸν μηδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ εἰδικὸν εἶναι ἐκάστου πράγματος· τοῦτο γὰρ τὸ εἶναι διαιρεῖται τῷ τῆς οὐσίας εἶναι καὶ τῷ τοῦ συμβεβηκὸς, ὧν οὐδέτερον τὸ θεῖον εἶναι ἐστίν.

Ἐτι, τὸ κοινὸν πολλοῖς οὐκ ἔστιν ἄλλο παρὰ τὰ πολλά, εἰ μὴ μόνῳ τῷ λόγῳ· ὡσπερ τὸ ζῶον οὐκ ἔστιν ἄλλο παρὰ τὸν Σωκράτην καὶ Πλάτωνα, εἰ μὴ τῇ διανοίᾳ, ἢ περιλαμβάνει τὸ εἶδος τοῦ ζῴου, ἀπογυμνοὶ δὲ ταῦτα τῶν ἄτομα ποιούντων καὶ εἰδοποιούντων· εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς ἐστὶν τὸ κοινὸν εἶναι, οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἄλλο τι εἰ μὴ τῇ διανοίᾳ μόνον· ὅπερ ψεῦδος· ἐστὶ γὰρ ἐν τῇ τοῦ πράγματος φύσει.

36 ἐστὶν en interligne, à la place de ἦν d'abord écrit

Ἔτι, ἔψεται τὸ εἶναι ἐκάστου ἐξ αἰδίου εἶναι· οὐκ ἄρα ἔσται γένεσις καὶ φθορά.

Ταύτην τὴν πλάνην καὶ ἡ θεία ἐλαύνει Γραφή, ὁμολογοῦσα τὸν „Θεὸν ὑψηλὸν εἶναι καὶ ἐπηρμένον“, ὡς ἐν τῷ Ἑσαΐα· καὶ „ὑπὲρ πάντα εἶναι αὐτόν“, ὡς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· εἰ γὰρ ἔσται τὸ εἶναι πάντων, ἔσται τι τῶν πάντων· καὶ οὐχ ὑπὲρ τὰ πάντα. Τοῖς αὐτοῖς δὲ περιπίπτουσιν οἱ οὕτω φρονοῦντες οἷς καὶ εἰδωλολάτραι, οἱ τὸ „ἀσύγκριτον ὄνομα τοῦ Θεοῦ ξύλοις καὶ λίθοις ἐπέθηκον“· εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τὸ εἶναι πάντων ἐστίν, οὐ μᾶλλον λεχθήσεται τὸν λίθον ὃν εἶναι ἢ τὸν λίθον Θεόν.

Ταύτη δὲ τῇ πλάνῃ τέσσαρα δοκεῖ βοήθειαν χορηγήσαι· τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, „ὅτι τὸ εἶναι πάντων ἐστίν ἢ ὑπερούσιος θεότης“· ἀλλ’ ὑπερούσιον θεότητα λέγων, δείκνυσιν ὑπερανωκισμένον καὶ διακεκριμένον ἀπάντων τὸν Θεόν· τὸ δὲ εἶναι πάντων αὐτὸν εἶναι νοεῖ, ὅτι τῷ εἶναι αὐτὸν τὰ ἄλλα εἰσίν, καὶ ὅτι ἀπ’ αὐτοῦ ὁμοιότης τις αὐτοῦ ἐν πᾶσιν εὐρίσκειται. Δεύτερον, ἡ τοῦ λόγου ἔνδεια ἐκίνησεν αὐτούς. Ἐπεὶ γὰρ ὁ κοινὸν ἐστὶ τῇ προσθήκῃ εἰδοποιεῖται καὶ ἄτομον γίνεται, ὑπέλαβον τὸ θεῖον εἶναι, ὃ οὐδεμία προσθήκη γίνεται, μὴ εἶναι ἴδιον τι, ἀλλὰ κοινὸν πάντων, οὐ δυνάμενοι συνιδεῖν, ὅτι τὸ κοινὸν ἢ καθόλου ἄνευ μὲν προσθήκης οὐ δύναται εἶναι· ἄνευ δὲ προσθήκης νοεῖται· τὸ γὰρ ζῷον οὐ δύναται εἶναι χωρὶς τῆς τοῦ λογικοῦ ἢ ἀλόγου διαφορᾶς, εἰ καὶ χωρὶς τῶν διαφορῶν τούτων νοεῖται· εἰ δὲ καὶ τὸ καθόλου ἄνευ προσθήκης νοεῖται, ὅμως οὐκ ἄνευ τοῦ προσθήκην δύνασθαι δέξασθαι νοηθήσεται· καὶ γὰρ εἰ τῷ ζῷῳ μηδεμία διαφορὰ προστεθεῖναι ἠδύνατο, γένος οὐκ ἂν ἦν· τὸ δὲ θεῖον εἶναι χωρὶς προσθήκης ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ὑπάρξει, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ χωρὶς τοῦ προσθήκην δύνασθαι δέξασθαι· ὅθεν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ μὴ δύνασθαι προσθήκην δέχεσθαι, συνάγεται μὴ εἶναι τὸ κοινὸν εἶναι, ἀλλ’ ἴδιον· καὶ ὅτι τὸ εἶναι αὐτοῦ διακέκριται πάντων, τῷ μόνῳ αὐτῷ μηδὲν προσκεισθαι δύναται. Τρίτον ἠπάτηνται ἐκ τῆς θείας ἀπλότητος, νοήσαντες ὅπερ ἐν τῷ ἐσχάτῳ πάσης ἀναλύσεως εὐρίσκειται τῶν ἐν ἡμῖν γινομένων τὸν Θεὸν εἶναι, ὡς τοῦτο ὃν τὸ ἀπλούστατον· ἀλλ’ οὐκ ἐνόησαν, ὅτι τὸ ἐν ἡμῖν ἀπλούστατον εὐρισκόμενον οὐ πεπληρωμένον ἐστίν, ὡς πράγματός τι ὑπάρχειν· τῷ δὲ Θεῷ τὴν ἀπλότητα ἀπονέμομεν ὥσπερ τινὶ πράγματι τελείως ὑφεστῶτι. Τέταρτον ἠπάτηνται ἐκ τοῦ τὸν Θεὸν λέγεσθαι ἐν πᾶσιν εἶναι· οὐ νοοῦμεν δὲ ὅτι οὕτως ἐστὶν ἐν πᾶσιν ὥσπερ τι τοῦ πράγματος ἐν ἐκάστῳ, ἀλλ’ ὡς αἰτία τοῦ πράγματος, ἣτις οὐδέποτε τοῦ ἰδίου ἀποτελέσματος ἀποστρατεῖ. Οὐχ ὁμοίως γὰρ φαμέν τὸ εἶδος ἐν τῷ σώματι εἶναι ὡς τὸν κυβερνήτην ἐν τῇ νηϊ.

XXVII. — "Ότι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν εἶδος τινὸς σώματος.

Δεδειγμένου τοῦ μὴ εἶναι τὸν Θεὸν τὸ εἶναι πάντων, δείκνυσθαι δύναται, ὅτι οὐδέ ἐστι τινὸς πράγματος εἶδος ὁ Θεός, ὅτι πᾶσα οὐσία, παρὰ τὴν θείαν, οὐκ ἔστιν αὐτὸ τὸ εἶναι· ἀλλὰ τὸ εἶναι | τὸν Θεὸν οὐκ ἔστιν ἄλλο f. 20^v παρὰ τὸν Θεόν· οὐκ ἄρα δύναται εἶδος εἶναι οὐσίας τινός. b

Ἔτι, τὸ εἶδος τοῦ πράγματος οὐκ ἔστιν αὐτὸ τὸ εἶναι, ἀλλ' ἀρχὴ τοῦ εἶναι· ὁ δὲ Θεός ἐστιν αὐτὸ τὸ εἶναι.

Ἔτι, ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ εἶδους καὶ τῆς ὕλης ἀνακύπτει τὸ σύνθετον καὶ τὸ ὅλον· ἀλλὰ τὰ μέρη πρὸς τὸ ὅλον ἐν δυνάμει εἰσὶν· ἐν δὲ τῷ Θεῷ οὐδαμῶς ἐστὶ τὸ δυνάμει.

Ἔτι, τὸ εἶδος ἐν ἑτέρῳ ὄν, οἷον τῷ σώματι τὸ τοῦ σώματος εἶδος, ἀτι- 10 μότερόν ἐστι τοῦ καθ' ἑαυτὴ ἔχοντος τὸ εἶναι· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸ τιμιώτατον ἐστίν, ὡς πρώτη πάντων αἰτία.

Ταύτη τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἡ θεία Γραφή συμφωνεῖ· λέγεται γὰρ ἐν ψαλμοῖς· „Ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν“· καὶ ἐν τῷ Ἰώβ· „Υψηλότερός ἐστι, καὶ τί ποιήσεις; μακρότερον τῆς γῆς τὸ 15 μέτρον αὐτοῦ, καὶ πλατύτερον τῆς θαλάττης.“ Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ καταργεῖται πλάνη· οἱ τὸν Θεὸν ἔλεγον εἶναι ψυχὴν τοῦ οὐρανοῦ, ἢ ψυχὴν τοῦ παντός κόσμου, ἐκ τούτου προασπίζοντες τῆς εἰδωλολατρείας τῷ λέγειν ὅλον τὸν κόσμον εἶναι Θεὸν οὐ τῷ λόγῳ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς ψυχῆς· οὐτινος ὑποτεθέντος, ἐπεσθαι ὑπελάμβανον τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς 20 μέρεσιν αὐτοῦ τὴν θείαν λατρείαν ἀποδίδοσθαι δεῖν.

XXVIII. — "Ότι τέλειος ἐστίν.

“Ότι ὁ Θεὸς καθόλου τέλειός ἐστιν, ὅτι οὐδὲν εἶδος τιμιότητος ἀπεστιν αὐτοῦ. Εἰ γὰρ ἐστιν αὐτός τὸ εἶναι αὐτοῦ, ἔχει τὸ εἶναι κατὰ πᾶσαν τὴν 25 τοῦ εἶναι δύναμιν, ὡς μηδεμίαν ἀξίαν ἢ τελειότητα, ἀπειναί αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο πόρρω πάσης ἐνδεείας καὶ κοινωνίας πρὸς τὸ μὴ εἶναι ἔστιν αὐτῷ τὸ εἶναι, καὶ αὐτός, εἴπερ ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ, ὡς προεῖρηται· τὰ δὲ ἄλλα οὐκ ἔχοντα τὸ εἶναι καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἀτελεῖ εἰσὶν.

Ἔτι, πᾶν ἀτελεῖς ἐκ τινος τελείου τὴν πρόοδον ἔχει· καὶ γὰρ τὸ σπέρμα 30 ἐκ τοῦ ζώου ἐστὶν ἢ τοῦ φυτοῦ· ἀνάγκη οὖν τὸ πρῶτον ὄν τελειότατον εἶναι· ὁ δὲ Θεός ἐστι τὸ πρῶτον ὄν.

Ἔτι, ὁ Θεὸς κατ' οὐδένα τρόπον ἐστὶν ἐν δυνάμει, ἀλλ' ἐν ἐνεργείᾳ μόνον ἐστὶν εἰλικρινής· τελειότατος ἄρα. Ἐντεῦθεν ἐστὶν ὃ κεχηματίσται Μωσῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ζητῶν εἶδειν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἢ τὴν δόξαν· 35 „Ἐγὼ δείξω σοι πᾶν ἀγαθόν“, ὡς ἐν τῇ Ἐξόδῳ λέγεται, ὡς ἐν αὐτῷ τοῦ τῆς ἀγαθότητος πληρώματος ὄντος. Καὶ Διονύσιος ἐν τῷ περὶ θείων

ὀνομάτων· „Ὁ Θεός, φησίν, οὐ τινὶ τρόπῳ ἐστὶν ὑφ' ἑστώσ, ἀλλ' ἀπλῶς
καὶ ἀπεριγράφως ὄλον τὸ εἶναι ἐν ἑαυτῷ εἴληψε καὶ προεἴληφεν“. Εἰ δὲ
f. 21 καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν γενητῶν τὸ τέλειον λέγεται, | οἷον εἰ γεγεννημένον παν-
τελῶς, καὶ μηδὲν ἔτι τοῦ δυνάμει ἢ τοῦ μὴ εἶναι κατέχον ἀλλὰ πεπληρω-
μένον ἔχον τὸ εἶναι, ὁμῶς κατὰ τινα τοῦ ὀνόματος ἐξάπλωσιν, καὶ ἐπὶ
τοῦ ἀγεννήτου Θεοῦ λέγεται· ὡς ἐνέργεια τετελεσμένη χωρὶς πάσης γενέ-
σεως. Οὕτως ἐν τῷ Ματθαίῳ λέγεται· „Γίνεσθε τέλειοι, ὡσπερ καὶ ὁ
πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν“.

10 XXIX. — Περὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ κτίσματα.

Ἐκ τούτου δὲ δύναται νοεῖσθαι καὶ πῶς ἐν τοῖς πράγμασι δυνατὸν
ἢ μὴ δυνατὸν εὐρίσκειν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιότητα. Ἐὰν γὰρ ἀποτελέσματα
οὐ κοινωνοῦσι ταῖς αἰτίαις οὔτε κατὰ τοῦνομα οὔτε κατὰ τὸν λόγον, ἀπο-
δέοντα αὐτῶν· ὁμῶς, ὁμοιά πῆ εἰσιν αὐταῖς, τοῦ ποιούντος ὁμοιον ἑαυτῷ
15 ποιούντος ἀεὶ τῷ ποιεῖν ἕκαστον, ἢ ἐνεργεῖα ἐστὶν· διὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀπο-
τελέσματος ἐξηρημένως ἐν τῇ αἰτίᾳ εὐρίσκεται καὶ καθ' ἕτερον τρόπον καὶ
ἑτέραν αἰτίαν, διὸ καὶ ὁμονύμως ποιεῖν λέγεται· ὡσπερ ἢ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ
ἡλίου θερμαινομένοις θέρμη ὁμοία πῆ τῇ ἐνεργητικῇ τοῦ ἡλίου θέρμη
ἐστίν, ἢ τῷ λόγῳ θερμὸς ὁ ἥλιος λέγεται, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν
20 λόγον· καὶ ὁμοιος οὖν ἐστὶ διὰ τοῦτο τοῖς θερμαινομένοις ὑπ' αὐτοῦ ὡς
αὐτὸς ἐνιεὶ δραστηκῶς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ, καὶ ἀνόμοιος ὡς οὐ κατὰ
τὸν αὐτὸν τρόπον κεκτημένων τὴν θέρμην ὅσπερ αὐτός· οὕτω καὶ ὁ Θεός,
πᾶσι τοῖς οὖσι τὰς τελειότητας ἀπονέμων, καὶ ὁμοίός ἐστι καὶ ἀνόμοιος·
διὸ καὶ ἐνθά μὲν τῆς Γραφῆς, λέγεται· „Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
25 ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν“, ἐν τῇ Γενέσει δηλονότι· ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐᾳ
λέγεται· „Τίνι ὁμοιον πεποιήκατε τὸν Θεόν, ἢ τίνα εἰκόνα πεποιήκατε
αὐτοῦ“; καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς· „Ὁ Θεός, τίς ὁμοίός σοι“; Ἀλλὰ κατὰ τὴν
εἰρημένην ὁμοιότητα μᾶλλον δεῖ λέγεσθαι τὰ ὄντα ὁμοία τῷ Θεῷ ἢ τὸν
Θεὸν αὐτοῖς ὁμοιον· ἢ γὰρ κτίσις ἔχει τι τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ ἐν αὐτῷ τελείως
30 ὄν, ἐν αὐτῇ κατὰ τινα εὐρίσκεται ἀποδέουσαν μετοχήν· ὁ δὲ Θεὸς οὐκ
ἔχει τι τῆς κτίσεως οὕτως· οὕτω γὰρ οὐδὲ τὸν ἄνθρωπον ὁμοιον τῇ εἰκόνι
αὐτοῦ λέγομεν, ὅ ἢ εἰκὼν ὁμοία λέγεται· πολλῶν δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ
καὶ τῶν ὄντων τοῦτ' ἐστίν, ὅτι ἢ μὲν κτίσις ἐκ τοῦ Θεοῦ λαμβάνει τὴν
ὁμοιότητα, οὐ μέντοι καὶ τὸ ἀνάπαλιν.

85

XXX. — Τίνα τῶν ὀνομάτων κατηγορεῖσθαι δύνανται τοῦ Θεοῦ.

Ἐπεὶ δὲ πᾶσαν τελειότητα τῆς κτίσεως ἐστὶν εὐρεῖν ἐν τῷ Θεῷ
f. 21· καθ' ἕτερον ὑψηλότερον | τρόπον, ὅσα τῶν ὀνομάτων τελειότητά τινα ἀπο-

1 *De div. nominibus*, c. 5

7 *Matth.* 5, 48

24 *Gen.* 1, 26

26 *Is.* 40, 18

λελυμένως χωρίς τινος ένδειας σημαίνει όμοϋ τε τοϋ Θεοϋ και τών άλλων κατηγορείται πραγμάτων· οίον, αγαθότης, σοφία, τὸ εἶναι και τὰ τοιαϋτα· τὰ δὲ τοιαύτην τελειότητα σημαίνοντα κατά τὸν ἴδιον τών κτισμάτων τρόπον κατά τοϋ Θεοϋ λεχθῆναι οὐ δύνανται, εἰ μὴ κατά τινα όμοιότητα και μεταφοράν· ὡσπερ τὸν ἄνθρωπον μεταφορικῶς λέγομεν λίθον κατά τὴν τῆς διανοίας σκληρότητα· όμοίως και τὰ όνόματα, ἃ σημαίνουσι τὰς ιδιότητας τών πραγμάτων, ὧν αἷται αἰτίαι τών εἰδῶν ἀρχαί, οὐ λέγονται κατά τοϋ Θεοϋ εἰ μὴ μεταφορικῶς· τὰ δὲ τοιαύτας ἐμφαίνοντα τελειότητος κατά τρόπον ὑπεροχῆς ἀρμοζούσης τῷ Θεῷ κατά μόνου τοϋ Θεοϋ λέγονται, ὡς τὸ ἔσχατον αγαθόν και τὸ πρῶτον ὄν. 10

Πάν δὲ όνομα, ὅσον πρὸς τὸν τοϋ σημαίνειν τρόπον, ἀνάρμοστόν ἐστι τῷ Θεῷ. Καί γάρ, ἢ μὲν αγαθότης ὡς οὐχ ὑφεστῶς σημαίνει· τὸ δὲ αγαθόν ὡς σύνθετον· ὧν οὐδὲν τῷ Θεῷ προσήκει· ὡστε κατά μόνην τὴν σημασίαν καταφάσκεσθαι αὐτοϋ δύνανται, οὐ κατά τὸν τρόπον τῆς σημασίας. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ὑπεροχῆς, καθ' ὃν ἐν τῷ Θεῷ αἱ εἰρημέναι 15 τελειότητες εὑρίσκονται, οὐ δύναται σημαίνεσθαι τοῖς ἡμετέροις όνόμασιν εἰ μὴ ἢ κατά ἀπόφασιν, ὡς ὅταν λέγωμεν τὸν Θεὸν αἰώνιον ἢ ἄπειρον, ἢ κατά ἀναφοράν αὐτοϋ πρὸς τὰ ἄλλα, ὡς ὅταν λέγωμεν πρῶτην ἀρχὴν ἢ ἔσχατον αγαθόν· περὶ γάρ αὐτοϋ οὐ δυνάμεθα δόξασθαι τί ἐστιν, ἀλλὰ τί οὐκ ἐστι, και πῶς τὰ ἄλλα ἔχουσι πρὸς αὐτόν. 20

XXXI. — Ὅτι τὸ πλῆθος τών θείων όνομάτων οὐ μάχεται τῇ θείᾳ ἀπλότητι.

Ὅτι δὲ τὸ πλῆθος τών περὶ Θεοϋ λεγομένων οὐκ ἐναντιοῦται τῇ θείᾳ ἀπλότητι, δῆλον· αἱ γάρ τελειότητες, αἱ τοῖς ἄλλοις πράγμασι κατά διάφορα 25 εἶδη ἀρμόζουσι, τῷ Θεῷ κατά μίαν ἀποδίδονται δύναμιν, ἢ οὐκ ἐστιν ἕτερον παρά τὴν αὐτοϋ οὐσίαν. Λέγεται τοίνυν σοφὸς ὁ Θεὸς οὐ μόνον καθὼ σοφίαν ποιεῖ, ἀλλ' ὅτι και τῇ αὐτοϋ δυνάμει, ἢ σοφοὺς ἡμᾶς ποιεῖ, καθόσον σοφοὶ ἐσμεν, όμοιούμεθά πῃ· ὡσαύτως δὲ και τὰ ἄλλα λέγεται· οὐ λέγεται δὲ λίθος, εἰ και λίθους ποιεῖ, διὰ τὸ ἐν τῷ τοϋ λίθου όνόματι 30 νοεῖσθαι τινὰ τρόπον τοϋ εἶναι ἀφορισμένως, καθ' ὃν ὁ λίθος τοϋ Θεοϋ διακρίνεται, εἰ και όμοιοῦται τῷ Θεῷ και ὁ λίθος ὡς αἷτία κατά τὸ εἶναι και τὴν αγαθότητα, ὡς και τὰ λοιπὰ κτίσματα. Καί οὐδὲν θαυμαστόν εἰ τῇ θείᾳ ἀπλότητι τών όνομάτων τὸ πλῆθος οὐ διαμάχεται· ὁ γάρ νοὺς ἐνιαίᾳ δυνάμει γινώσκει πάντα, ἃ και τὸ αἰσθητικὸν μέρος | διαφόροις f. 22 καταλαμβάνει δυνάμεσιν· και ὅσῳ ἂν ἢ ὑψηλότερος, τοσοῦτῳ ἐνί τινι γινώσκειν δύναται πλείω τών νοητῶν, ἃ πρὸς τὸ γινώσκειν οὐκ ἐφικνεῖται ὁ χθαμαλότερος, εἰ μὴ διὰ πολλῶν· και ἢ βασιλικὴ δύναμις πρὸς ἐκεῖνα ἐκτείνεται, πρὸς ἃ αἱ ὑπ' αὐτὴν διάφοροι δυνάμεις ἔχουσι τάξιν. Οὕτω τοίνυν και ὁ Θεός, καθ' ἐν ἀπλοῦν τὸ ἑαυτοϋ εἶναι, τὴν παντοδαπὴν τελειότητα

κέκτηται, ἥς τὰ ἕτερα τῶν πραγμάτων, διαφόρως τε ἕκαστα καὶ ἀμυδρῶς μετέχουσιν· ὅθεν καὶ ἀναγκαζόμεθα πλεοναχῶς αὐτὸν ὀνομάζειν, διότι αὐτὸν φυσικῶς γινώσκειν οὐ δυνάμεθα, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐν οἷς αἱ τελειότητες διάφοροι εὐρίσκονται· εἰ δ' αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν καθῶς ἐστὶν ἠδειμεν, ἐνὶ μόνον ὀνόματι ταύτην ἂν ἐξεφαίνομεν· ὁ δὲ ἤπεσχημένον ἐστὶ τοῖς κατ' οὐσίαν αὐτὸν ὀψομένοις, ὡς ἐν τῷ Ζαχαρία λέγεται· „Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν“.

XXXII. — Ὅτι οὐδὲν αὐτοῦ καὶ τῶν ὄντων συνωνύμως
κατηγορεῖται.

10

Ἐκ τούτων δὲ φανερόν, ὅτι οὐδὲν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἄλλων συνωνύμως κατηγορεῖται. Ἐπεὶ γὰρ ἀποτέλεσμα, ὃ μὴ δέχεται εἶδος ὅμοιον τῷ εἶδει ᾧ τὸ ποιοῦν ποιεῖ, τὸ ἀπὸ τοῦ εἶδους ἐκείνου λαμβανόμενον ὄνομα κατὰ συνώνυμον κατηγορίαν λαβεῖν οὐ δύναται. Οὐ γὰρ συνωνύμως λέγεται
15 θερμὸν τὸ πῦρ τὸ ὑπὸ τοῦ ἡλίου γινόμενον καὶ ὁ ἥλιος· τὰ δὲ πράγματα οὔτε τὸ αὐτὸ εἶδος λαμβάνει ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ, οὔτε κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι τρόπον.

Ἐπεὶ, πᾶν τὸ κατὰ πλειόνων συνωνύμως κατηγορούμενον ἢ γένος ἐστίν, ἢ εἶδος ἢ διαφορά, ἢ συμβεβηκός, ἢ ἴδιον· κατὰ δὲ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ὡς
20 τοιοῦτόν τι κατηγορεῖται· ἐν γένει γὰρ οὐκ ἔστιν, οὔτε διαφορὰς ἔχει, ὡς εἴρηται· οὔτε ὄρον ἢ εἶδος ἔχει, τὸ ἐκ γένους καὶ διαφορᾶς συγκείμενον· οὔτε τι αὐτῷ συμβῆναι δύναται, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ἴδιον τοῦ γένους τῶν συμβεβηκότων ἐστίν.

Ἐπεὶ, ὃ τινῶν κατηγορεῖται κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον οὐ δύναται
25 κατηγορεῖσθαι συνωνύμως· τὸ γὰρ πρότερον ἐν τῇ ὀρισμῇ τοῦ ὕστερου περιέχεται· ὡς ἡ οὐσία ἐν τῇ ὀρισμῇ τοῦ συμβεβηκότος, καθὸ ἐστὶν ὄν· οὐδὲν δὲ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ τῶν κτισμάτων κατηγορεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον· τοῦ μὲν γὰρ Θεοῦ, οὐσιωδῶς, τῶν δὲ ἄλλων, κατὰ μετοχήν.

30

XXXIII. — Ὅτι οὐδὲ ὁμωνύμως.

f. 22^v Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν, ὅτι οὐδὲ ὁμωνύμως εἰλικρινῶς κατηγορεῖται τι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων, ὡς τὰ ἀπὸ τύχης ὁμώνυμα· ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοιοῦτοις ὀνόμασι οὐδεμία τάξις εὐρίσκεται τῶν αὐτοῖς
35 ὀνομαζομένων πραγμάτων, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς ἐν ὀνόματι διαφοροῖς ἀποδίδοται· ἀλλ' ἐν τῇ κοινότητι τῶν ἐπὶ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων λεγομένων ὀνομάτων τάξις εὐρίσκεται καὶ νοεῖται τῆς αἰτίας καὶ τοῦ αἰτιατοῦ.

Ἐπεὶ, ἐν τοῖς ὁμωνύμως λεγομένοις οὐδεμία ὁμοιότης εὐρίσκεται, ἀλλὰ

μόνον ἐνότης ὀνόματος· τῶν δὲ ὄντων πρὸς τὸν Θεὸν ἔστι τις ὁμοιότητος τρόπος.

Ἔτι, τῶν κυρίως ὁμωνύμων θάτερον οὐ δύναται εἰς τὴν τοῦ ἐτέρου γνῶσιν ἐνάγειν· ἐκ δὲ τῶν πραγμάτων πρὸς τὴν τῶν θείων ἀφικνούμεθα γνῶσιν.

Ἔτι, οὐδὲν ἂν ἐπιχείρημα ἐγίνετο, ἢ μάτην ἐγίνετο περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀπὸ τῶν ἡμῖν ἐγνωσμένων.

Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι τοῖς τοιοῦτοις ὀνόμασι μόνον τὸ τί οὐκ ἔστι γινώσκωμεν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τῷ ζῶν ὀνόματι δηλοῦμεν μόνον, ὅτι οὐκ ἔστι τῶν ἀψύχων· ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ ζῶν ἀνάγκη τοῦλάχιστον 10 συνέρχεσθαι ἐν τῇ τοῦ ἀψύχου ἀποφάσει περὶ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων λεγόμενον· καὶ οὕτως οὐκ ἔστι καθαρῶς ὁμώνυμον· οὐδὲν γὰρ τῶν ὁμωνύμων εἰλικρινῶς οὐδὲ τοιαύτην κοινωνίαν ἔχει.

XXXIV. — Ὅτι ἀναλογικῶς λέγονται.

15

Οὕτω τοίνυν δῆλον ἀναλογικῶς πάντα περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων λέγεσθαι, ὃ μεταξὺ τῆς ὁμωνύμου καὶ συνωνύμου κατηγορίας, καὶ ἔστι κατὰ τάξιν ἢ συστοιχίαν πρὸς ἓν τι· ἢ τοῦ ἐτέρου πρὸς τὸ ἕτερον, ὡς ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἀναλογικῶς εἰσιν, ἢ ἀμφοτέρων ἢ πλειόνων πρὸς ἄλλο τι· ὡς πρὸς τὴν ὑγίειαν τὰ ὑγιεινὰ λεγόμενα, ἤγουν τό τε ὑπο- 20 κείμενον τῆς ὑγείας τὸ ζῶν, καὶ τὸ ποιητικὸν ἢ ἰατρικὴ, καὶ τὸ φυλακτικὸν τὸ σιτίον, καὶ τὸ δηλωτικὸν τὸ οὖρον. Τοῦ Θεοῦ δὲ καὶ τῶν κτισμάτων τὰ κατηγορούμενα ἀναλογικῶς λέγονται τῷ προτέρῳ τρόπῳ, ἵνα μὴ ἄλλο τι τιθοῖτο πρότερον τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' οὐ τῷ δευτέρῳ, ὅς διπλοῦς ἐστι· ποτὲ μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστι πρότερον καὶ τῇ φύσει τοῦ πράγματος καὶ τῇ γνώσει 25 τῶν ὀνομάτων, ὡς ἡ οὐσία τοῦ συμβεβηκτότος προτέρα καὶ φύσει ὡς αἰτία αὐτοῦ, καὶ γνώσει, ὅτι δι' αὐτῆς ὀρίζεται αὐτό· ποτὲ δὲ τὸ τῇ φύσει πρότερον, ὑστερόν ἐστι τῇ γνώσει. Οὕτως οὖν, ἐπεὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων εἰς τὴν θείαν γνῶσιν ἐρχόμεθα, τὸ πρᾶγμα τῶν ὀνομάτων πρότερόν ἐστιν ἐν τῷ Θεῷ κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον· ὃ δὲ τοῦ ὀνόματος λόγος ὑστερός· ὅθεν 30 καὶ ὀνομάζεσθαι λέγεται ἐκ τῶν αἰτιατῶν αὐτοῦ.

XXXV. — Ὅτι τὰ πολλὰ ὀνόματα περὶ Θεοῦ οὐκ εἰσὶ f. 23 πολυώνυμα.

Ἔτι δὲ δῆλον ἐκ τούτων, ὡς εἰ καὶ τὰ περὶ Θεοῦ ὀνόματα τὸ αὐτὸ 35 σημαίνουσι πρᾶγμα, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ πολυώνυμα· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν σημαίνουσι λόγον· κἀντεῦθεν ὁ ἡμέτερος νοῦς, περὶ ἑνὸς πλείω περιλαμβάνων, οὐκ ἔστι ψευδῆς οὔτε μάταιος· τὸ γὰρ ἀπλοῦς ἐκεῖνος θεῖον εἶναι τοιοῦτον

33 et 36 et p. 26, l. 3 πολυώνυμα sic. S. Thomas: *synonyma*